

ประชานิยมพอเพียง!!

ผมไม่แน่ใจเท่าไรนัก ว่ามีใครได้เคยใช้ถ้อยคำตามหัวเรื่องที่ตั้งไว้มาก่อนบ้างหรือไม่ แต่ผมเลือกร้อยค่าเช่นนี้ขึ้นมา ก็เพื่อสะท้อนความอิหลักอิเหลื่อของนโยบายเศรษฐกิจที่รัฐบาลคุณอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้นำเสนอมานในห้วงเวลาสองถึงสามเดือนแรกของการบริหารงานแผ่นดิน ด้านหนึ่งก็ได้พยายามกระตุ้นเศรษฐกิจในภาวะวิกฤติด้วยการอัดฉีดเม็ดเงินเข้าสู่ระบบ หรือพูดแบบตรงไปตรงมาก็คือการเอาเงินยัดใส่มือชาวบ้านกลุ่มหนึ่งแล้วบอกให้เอาไปใช้ จะเก็บไว้เฉยๆ ก็ไม่ได้นะ จะออมไว้ก็ไม่สมควร ดีที่สุดคือ เอาไปกินเที่ยวให้หมด รัฐบาลถึงขั้นปรับมาตรการโดยเปลี่ยนจากการโอนเงินเข้าบัญชีของประชาชน เป็นการส่งเช็คเงินสดไปให้แทนและยอมทุ่มงบประมาณเพิ่มเติมอีก ๔๐ ล้านบาท ด้วยหวังว่าประชาชนจะไม่เอา ๒,๐๐๐ บาท ที่ได้ไปเก็บออมไว้ ฟังดังนั้นแล้วดูจะเป็นนโยบายประชานิยมในรูปแบบที่ต้นตำรับต้องตะลึง นึกไม่ถึงว่าพรรคการเมืองที่อิงแอบวาทกรรม “เศรษฐกิจพอเพียง” มาอย่างต่อเนื่อง จะออกมาตรการลดแลกแจกแถมถึงขนาดนี้ ในอีกด้านหนึ่งพลพรรคของรัฐบาลก็ยังสับสน

งูคำว่ “เศรษฐกิจพอเพียง” ต่อไปได้ยู่ดี เช่น กองทุนเศรษฐกิจพอเพียง หรือการวางแนวทางการพัฒนาชนบทที่ใช้ถ้อยคำเศรษฐกิจพอเพียง แม้นโยบายในภาพใหญ่จะเป็นการขยายอุปสงค์ ซึ่งก็คือการเพิ่ม “ความอยาก” รวมของสังคมนั่นเอง

อาการสับสนทางนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจพอเพียงด้วยแล้ว ไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นในยุคประชาธิปไตยสมัยรัฐบาลชิงแก่ของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ซึ่งตรงเศรษฐกิจพอเพียงแบบออกนอกหน้าก็ยังทำเอาประชาชนสะอึก เมื่อมีการเร่งทำความตกลงเปิดการค้าเสรีกับประเทศญี่ปุ่น แบบยอมอำนวยความสะดวกให้คู่สัญญาขณะมาทั้งบ้านเราได้ง่ายขึ้น รวมถึงยอมให้เขามายึดครองฐานทรัพยากรทางธรรมชาติของชาวบ้านผ่านระบบทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อแลกกับตัวเลขการส่งออกและเม็ดเงินลงทุนจากแดนอาทิตย์อุทัย เมื่อถูกชี้ถามมากเข้า รัฐบาลในสมัยนั้นก็บรรลจุดสุดยอดของการสร้างความอลหม่านทางความคิดด้วยการอ้างว่า

เอฟทีเอ (Free Trade Agreement, FTA) จะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง!!!!

ฝ่ายภาคประชาสังคมเองก็อาจจะสับสนหรือสร้างความสับสนไม่แพ้กัน ด้วยความที่อุปโลกน์เอาเองว่าสิ่งที่ตนดำเนินการอยู่ คือสิ่งเดียวกันกับเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมระบบเกษตรทางเลือก หรือการดำเนินการค้าเสรี เป็นต้น ซึ่งอาจจะใช่หรือไม่ใช่ ก็ยังไม่แน่ชัดทั้งหมดนี้อาจเป็นเพราะสังคมไทยยังมีความไม่รู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่อีกมาก รวมทั้งต่างฝ่ายต่างตีความสิ่งที่ตนทำว่าสอดคล้องกับแนวความคิดนี้ ใครมีสื่อหรืออิทธิพลมากกว่าก็สามารถครอบงำการตีความของคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงได้มากกว่า ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ เศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกใช้

เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อสะกดฝ่ายตรงข้าม เปรียบเสมือนน้ำมันดีเพื่อใช้ล้างผิดที่กินที่สิ่งชาวบ้านอยู่ให้ออกไป นอกจากนั้นใครที่เข็ดขุคำๆ นี้ก็ยิ่งได้แสดงถึงความจงรักภักดี กลายเป็นปัจจัยหนุนเสริมทางการเมืองโดยเฉพาะจากกลุ่มเสื้อเหลืองอีกต่างหาก เมื่อกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองจึงไม่มีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจให้ลึกซึ้ง และลืมนไปได้เลยกับการจะนำไปวางทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างจริงจังหรือไม่ในระดับใด มาตรา ๘๓ ของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติว่า

“รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” จึงเติมไปด้วยความว่างเปล่า เกือบสองปีผ่านไปหลังประเทศไทยได้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จะมีมาตรา ๘๓ หรือไม่มีหาได้ก่อให้เกิดความแตกต่างใดไม่

หากจะไม่กล่าวถึง “คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง” (<http://www.sufficiencyeconomy.org>) ที่มีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นหัวเรือใหญ่เสียเลย

ภาพ : shatepsu.ac.th

คงจะไม่เป็นธรรมดา เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทหลักในการสร้างการรับรู้ในเรื่องนี้ให้กับชาวไทย (และต่างชาติ) และได้มีการถ่ายทอดหลักสามประการของเศรษฐกิจพอเพียงเอาไว้ ประกอบด้วย ความพอประมาณ (moderation) ความมีเหตุผล (consideration) และการสร้างภูมิคุ้มกัน (sufficiency protection) แน่นนอนว่าหลักสามประการนี้เป็นเรื่องดีที่พึงปฏิบัติไม่ว่าภาคส่วนไหนหรือระดับใด แต่ปัญหาก็คงยังไม่หมดไป เอละ คงไม่ถึงกับต้องไปประเมินว่าการขับเคลื่อนของคณะกรรมการฯ นี้

ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงไร เอาแค่หลักสามประการนี้สามารถให้ความกระจ่างกับประชาชนต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้มากขึ้นหรือไม่ ก็น่าที่จะส่งสัญญาณอะไรได้บ้างแล้ว

เริ่มต้นที่ “ความพอประมาณ” มีการนิยามเพิ่มเติมว่าเป็น “ความพอดีที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป และไม่เบียดเบียนผู้อื่น” ถามว่า การที่รัฐบาลปัจจุบันกำลังดำเนินการกู้เงินก้อนโตจากต่างชาติมาใช้จ่ายภายในจนต้องสร้างหนี้สร้างสินผูกพันระยะยาวถือเป็นการกระทำที่พอประมาณตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ (อาจจะสามารถเปรียบเทียบกับข้อเสนอผ่านการ ‘โฟนอิน’ ของอดีตนายกฯ ทักษิณที่ให้แก่ปัญหาเศรษฐกิจโดยไม่กู้เงินจากภายนอกประเทศ) หรือการที่ผู้มีรายได้น้อยนำเงินจำนวน ๒,๐๐๐ บาท ที่ได้ไปใช้จ่ายจนหมดสิ้นตามความประสงค์ของรัฐบาล จะถือว่าเป็น “ความพอประมาณ” ได้หรือไม่ หากจะดูกันที่ “ความมีเหตุผล” ซึ่งก็ได้มีการอธิบายแบบตรงไปตรงมาว่า คือการตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผลและรอบคอบ พุดอีกก็ถูกอีก ก็คงไม่มีใครแนะนำให้อะไรแบบ

ภาพ : image.dekde.com

“

**หลักข้อที่สาม ซึ่งก็คือ
“การสร้างภูมิคุ้มกัน” โดย
เน้นด้วยว่าเป็น
“ภูมิคุ้มกันในตัว” ที่ย่อม
หมายถึง ภูมิที่ก่อเกิดจาก
ภายใน หรือดำรงอยู่ได้
ด้วยตนเอง ไม่ต้องไป
พึ่งพาอาศัยใคร**

”

ขาดสติอยู่แล้ว ที่นี้มาถึงหลักข้อที่สาม ซึ่งก็คือ “การสร้างภูมิคุ้มกัน” โดยเน้นด้วยว่าเป็น “ภูมิคุ้มกันในตัว” ที่ย่อมหมายถึง ภูมิที่ก่อเกิดจากภายใน หรือดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องไปพึ่งพาอาศัยใคร หลักข้อที่สามนี้เองที่ดูเหมือนว่าจะมีความน่าสนใจและน่าจะสร้างความสับสนน้อยกว่าหลักข้ออื่นๆ ของแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แม้อาจไม่ได้จารึกไว้ ณ ที่แห่งใด แต่ผมเชื่อว่าสังคมไทยมีการรับรู้ต่อเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกันอยู่บางประการ เช่น เมื่อได้ยินคำว่าเศรษฐกิจพอเพียง สมองก็พลันแล่นเห็นภาพเกษตรกรทำมาหาเลี้ยงชีพในที่นาเขียวผืนน้อย มีบ่อปลาและเลี้ยงไก่อย่างสงบสุข (อาจมาจากภาพที่ฉายเข้าไปเข้ามาในโทรทัศน์ก็เป็นได้) หรือไม่ก็มีความเข้าใจกลายเป็นว่า ถึงระบบเศรษฐกิจของประเทศที่แม้ไม่สู้ฟู

แต่ก้าวอย่างอย่างมั่นคง ทั้งสองภาพนี้อาจจะแลดูห่างกันแต่กลับมีความเชื่อมโยงสำคัญอยู่ตรงมิติของความสามารถในการพึ่งตนเอง เกษตรกรที่ไ้ใช้ที่ดินของตนทำกิจกรรมทางการผลิตที่หลากหลายโดยเน้นให้ตนเองและครอบครัวมีบริโภค เกินกว่านั้นจึงค่อยค้าขายในชุมชนและขยายวงออกไป น่าที่จะมีระดับการพึ่งตนเองได้มากกว่าเกษตรกรที่กู้เงินมาลงทุนปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น มันสำปะหลัง บวกด้วยการใช้สารเคมีนานาชนิด นอกจากจะพึ่งตนเองหรือพึ่งกันเองในชุมชนได้มากกว่าแล้ว ยังหมายถึงการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่แข็งแกร่งกว่าด้วย เนื่องจากสามารถลดอิทธิพลความผันผวนจากภายนอก เช่น ไม้ว่าราคามันฯ จะสูงเกือบสองบาทหรือต่ำเกือบหกสิบสตางค์ (จากอุปสงค์ที่ไม่แน่นอนของตลาดต่างประเทศ) ก็คงเดือดร้อนน้อยกว่าเกษตรกรที่ผลิตเพื่อการส่งออกเป็นแน่ นอกจากนี้ ในระดับมหภาคประเทศที่การพัฒนาเศรษฐกิจมา

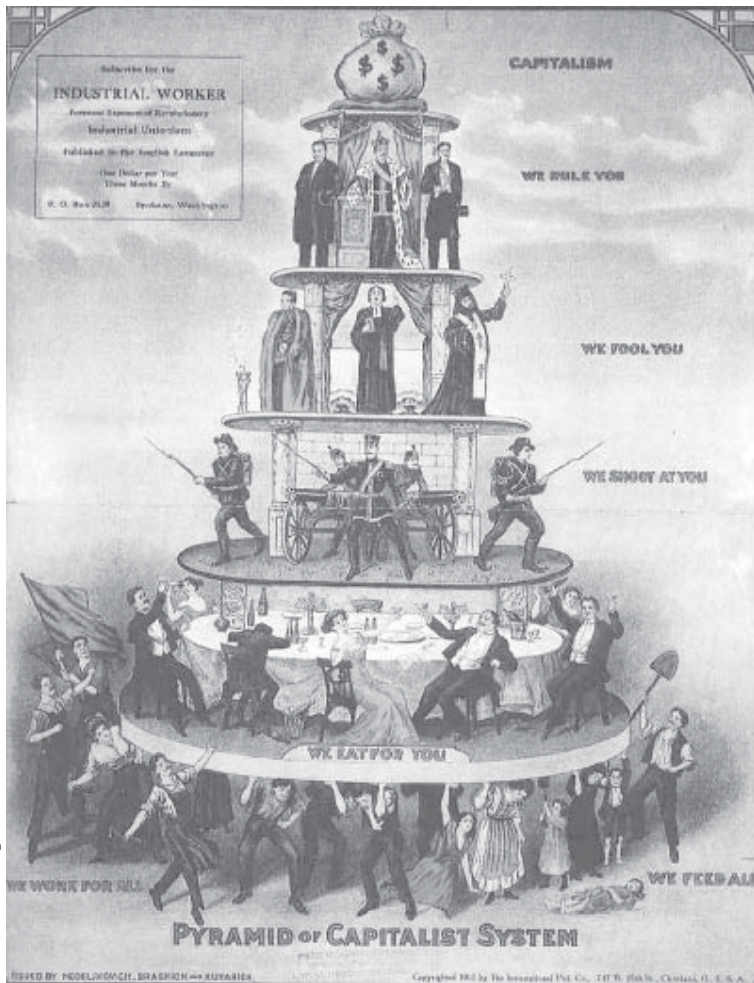
จากการเน้นปัจจัยภายในเป็นสำคัญก็น่าที่จะมีภูมิคุ้มกันในตัวมากกว่าประเทศที่หวังร่ำรวยด้วยเม็ดเงินลงทุนจากภายนอกประเทศและการส่งออกอันมีอาจควบคุมได้ วิกฤติเศรษฐกิจโลกในขณะนี้ได้ลุกลามเข้าสู่ประเทศไทยก็ด้วยช่องทางเช่นนี้เอง คงไม่น่าแปลกใจที่แรงงานไทยจะเข้าสู่ยุคค่าเฉลี่ยไม่ว่าใครจะมาบริหารประเทศก็ตาม เนื่องจากมากกว่าร้อยละ ๗๐ ของระบบเศรษฐกิจไทยขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก เมื่อต่างชาติเขาไม่ต้องการซื้อและไม่ต้องการมาลงทุน เราจะไปทำอะไรได้

จุดนี้เองที่เน้นนโยบายและกลุ่มผลประโยชน์ในกระแสหลักคงต้องการจะเบี่ยงเบนออกไปจากความเข้าใจในตัวเศรษฐกิจพอเพียงเท่าที่จะทำได้ ก็เพราะมันหมายถึงการตั้งคำถามเชิงโครงสร้าง รวมไปถึงการทำทลายความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายใต้ระบบทุนนิยม

บริษัทการเกษตรขนาดใหญ่จะพอใจได้อย่างไร หากเกษตรกร

ภาพ : www.oknation.net

ภาพ : www.aikongrakha.com

จะลด ละ เลิก การใช้สารเคมีที่ตนเป็นผู้นำเข้ากันจริงๆ หรือเลิกซื้อเมล็ดพันธุ์ที่ตนผูกขาดร่วมกับบริษัทข้ามชาติ แล้วหันกลับไปอนุรักษ์พันธุ์พื้นบ้านที่ตกทอดมา กลุ่มผู้ส่งออกนำเข้าคงจะปวดขมับ หากรัฐบาลมีท่าทีที่จะทบทวนการทำเอฟทีเอ เนื่องจากโอกาสที่จะซื้อของราคาถูกจากต่างประเทศแทนการซื้อวัตถุดิบในประเทศเพื่อการผลิตก็คงถอยห่างออกไป หรือกลุ่มทุนข้ามชาติขนาดใหญ่ที่หวังเข้ามา

ลงทุนเพื่อใช้ฐานทรัพยากรของไทย ก็คงออกอาการหงุดหงิดไม่แพ้กัน แล้วสุดท้ายรัฐบาลก็ต้องพ่ายกับแรงกดดันทุกที่ไป มีอาจเดินทางใดได้นอกเหนือไปจากแก้ผ้าขายประเทศกันต่อไป

ด้วยความไม่จริงใจของชนชั้นนำทางเศรษฐกิจและการเมืองไทย สิ่งที่เศรษฐกิจพอเพียงทำได้และได้ทำมาจนถึงปัจจุบัน นอกเหนือไปจากการถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง จึงคือการเป็นได้

เพียงเครื่องบำบัดทางจิตของบางกลุ่มคนที่บอบช้ำจากแนวทางข้างต้น (ทุนนิยมเสรี) โดยการสร้างภาพเชิงอุดมคติของชุมชนเกษตรกรรมอันร่มเย็นจำพวกวันวานยังหวานอยู่เพื่อเป็นมูมสำหรับปลีกความคิดจากปัญหาปัจจุบัน (ของคนเมืองเป็นสำคัญ) โดยที่ไม่ตระหนักถึงเงื่อนไขว่า ลักษณะของสังคมพอเพียงดังกล่าวจะเกิดขึ้นหรือดำรงอยู่ได้ก็ด้วยปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เหมาะสม เช่น หากกันเขื่อนขวางลำน้ำเพื่อปั่นไฟและผันน้ำเข้าทางใหญ่ในกรุงเทพฯ แล้ว ชุมชนเกษตรในเขตเหนือเขื่อนจะอยู่กันอย่างพอเพียงได้เอียงไร อีกทั้งต้องไม่ลืมว่าประชากรส่วนใหญ่ของไทยในปัจจุบันไม่ได้อยู่ในภาคเกษตรอีกต่อไปแล้ว ผู้ที่ยังเหลืออยู่จำนวนมากก็ปราศจากที่ดินทำกิน อีกทั้งยังต้องพึ่งพารายได้จากนอกเขตชนบท การหันสู่สังคมในอุดมคติที่มีภาพชุมชนเกษตรเป็นตัวตั้งคงไม่ใช่คำตอบสำหรับคนไทยทุกนามเป็นแน่ ชุมชนเมืองในฝันจะหน้าตาเป็นเช่นไร เศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นคำตอบได้หรือไม่ เพียงไหนและเมืองกับชนบทจะปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร รวมทั้งประชาชนคนธรรมดาจะร่วมนิยามและกำหนดหาผู้ใหญ่ในบ้านเมืองได้หรือไม่ เป็นโจทย์ที่ต้องขบไม่แพ้กัน มิเช่นนั้นน่ากลัวเราจะมีเศรษฐกิจพอเพียงแบบชนชั้นนำนิยม แต่ประชาชนไม่แยแสกันต่อไป...